

Список використаної літератури:

1. О новом распределении Губернских Гимназий и прочих Училищ на Округи // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе (1825–1881). В 55 т. Том VI (1831). Часть 1 / Под ред. М. М. Сперанского. – Санкт-Петербург : Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1832. – № 4251. – С. 14.
2. Гребцова І. Діяльність першого піклувальника Одеського навчального округу Н.Ф. Покровського / І. Гребцова // Краєзнавство 1/2 (90/91). – 2015.
3. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015) / кол. авт. ; гол. ред. І. М. Коваль ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : ОНУ, 2015. – 964 с.
4. Устав и штат Ришельевского лицея. 29 мая 1837 г. // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. 2-е изд. – Санкт-Петербург : Тип. В. С. Балашева, 1875-1876.
5. Кризь призму пам'яті і часу: Одеський Ришельевський лицей у спогадах сучасників/ автор упорядник О.О. Синявська. – Одеса: Бондаренко М.О., 2017. – 300 с.
6. Егоров А. Д. Лицеи России. (Опыт исторической хронологии). В пяти книгах. Кн. 1. Ришельевский лицей. – Иваново, Иван. инж-строй. ин-т, 1993 – 172 с.
7. ДАОО, ф. 44, оп. 2 (1840), спр. 105, арк. 4.
8. Обозрение преподавания наук в Ришельевском лицее в течение 1842-1843 учебного года. – Одесса : Въ Городской тип., 1842.
9. Юридический институт Одесского государственного университета: исторический очерк. / Под общ. ред. А. С. Васильева. – Одесса : АО БАХВА, 1996. – 160 с.

ГОРЯГА ОКСАНА ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ВНЕСОК І. С. ОРЛЯ В РОЗВИТОК РІШЕЛЬЄВСЬКОГО ЛІЦЕЮ

На початку XIX ст. внаслідок проведення реформи системи народної освіти Російської імперії відбувається формування 6 навчальних округів та чіткої ієрархії навчальних закладів: університети – губернські гімназії – повітові училища – парафіяльні училища [1, 132]. Формувалась нормативна база для організації та діяльності навчальних закладів. Прийняті “Попередні правила народної освіти”, статuti університетів та “Статут навчальних закладів, підвідомчих університетам”. В цей період засновувались елітарні навчальні заклади, які зайняли проміжне становище між університетами та гімназіями – ліцеї, гімна-

зії, вищі училища та благородні пансіони. Одним із таких навчальних закладів був Рішельєвський ліцей.

Датою заснування Рішельєвського ліцею є 2 (14) травня 1817 р., в цей же день було затверджено Статут та штат навального закладу. Ліцей було створено на базі Одеського комерційного училища та Одеського благородного інституту, заснованих в першому десятилітті XIX ст. Назву «Рішельєвський» ліцей отримав в пам'ять про заслуги герцога А.-Е. Рішельє [2, с. 11].

Відкриття Рішельєвського ліцею відбулося 7 січня 1818 року в присутності одеської громади та міської адміністрації. Ліцей став першим навчальним закладом підвищеного типу. Освіта включала три рівні навчання: перший – початковий «підготовчий» для дітей з 8 до 10 років; другий – середній «літературний» для юнаків з 10 до 16 років; третій – завершальний «вищих наук» для молодих людей з 16 до 18 років.

Організаційні засади Рішельєвського ліцею були визначені Статутом, за яким для керівництва навальною та господарською частинами створювалося Правління з широким колом повноважень, проте адміністративно ліцей був підпорядкований попечителю Харківського навального округу і не мав самостійності [3].

Директором, з чийм ім'ям пов'язані значні зміни в Рішельєвському ліцеї, став Іван Семенович Орлай, призначений указом від 12 серпня 1826 року. Керівник із значним педагогічним досвідом, прихильник класичної освіти, відстоював поширення нових методів навчальної роботи та вимагав індивідуального підходу до учнів.

За директора І. С. Орлая, були удосконалені навчальні програми. Саме І. С. Орлай підняв питання про розширення повноважень директора ліцею в управлінні ліцеєм. Йому першому з директорів ліцею було надано головування як у навчальній так і в господарській частині.

До 1827 року ним було підготовано проект нового статуту ліцею, де передбачалося впровадити загальну реорганізацію навчального закладу [4]. Розуміючи, що затвердження нового статуту неможливе раніше, ніж набуде чинності новий загальноросійський статут гімназій і училищ, який розроблявся на той час Міністерством народної освіти, він у вересні 1827 р. запропонував начальству тимчасово запровадити «Предначертание распределения учебных предметов в Рішельевском лицее для преподавания с 1-го января 1828 года до преобразования Устава сего заведения» . [5]

Структурно Рішельєвський ліцей складався з трьох частин: ліцею, гімназії та початкового училища, при цьому ліцейське відділення за змістом освіти відповідало двом університетським факультетам – філософському та юридичному. Крім основних ліцейських дисциплін (філософії, логіки, права, історії), Іван Семенович велике значення надавав вивченню мов [2, с. 17]. Саме для забезпечення учбового процесу створювалися відділення для вивчення граматики, синтаксису, риторики та вихованці мали можливість здобувати і мовну підготовку. Також

надавалась можливість вивчати одну із іноземних мов за бажанням (німецьку, французьку, італійську). В лютому 1828 року була затверджена нова навчальна програма, хоча її впровадження почалось ще з 1827 року [6].

Нововведення в статусі вихованців Рішельєвського ліцею також відносяться до здобутків І. С. Орлая. Фактично було ліквідовано станову диференціацію учнів та зруйновано замкнутий характер ліцею внаслідок відмови від ізоляції пансіонерів ліцею та учнів зовнішніх класів. Ця міра сприяла зростанню кількості вільних слухачів. Вихованці розподілялися по одинадцяти класах, із яких: три класи початкового училища, чотири гімназійних, чотири ліцейських із двома відділеннями. Щорічно, після складання перекладних іспитів учнів переводили з класу в клас. Навчальний рік починався з 1 серпня, а закінчувався на початку липня. Саме це нововведення призвело до скорочення пансіонерів та після 1828 року їх кількість 65-66 осіб, а кількість зовнішніх вихованців збільшилась до 216 осіб [7, с. 101-102.].

Значну увагу І. С. Орлай приділяв, за часів директорства, укомплектуванню педагогічного колективу. Головним пріоритетом визначалась кваліфікація викладача, перевага надавалась молодим університетським випускникам. І. С. Орлай відмовився від практики обов'язкової служби в ліцеї випускників Педагогічного інституту.

І. С. Орлай помер 27 лютого 1829 року, після чого посада директора залишалась вакантною.

Значний внесок І. С. Орлая на посаді директора Рішельєвського ліцею у його розвиток тяжко переоцінити. Саме І. С. Орлай змінив характер навчального процесу та зробив перший крок щодо перетворення ліцею у вищий навчальний заклад.

Список використаної літератури:

1. Міхневич Л. В. Підготовка юридичних кадрів у Рішельєвському ліцеї за Статутом 1837 року // "Науковий вісник НУБіП України". Серія "Право". – К., 2014. – № 24. – С. 132.
2. Крізь призму пам'яті і часу: Одеський Рішельєвський ліцей у спогадах сучасників / автор-упорядник О. О. Синявська. – Одеса: Бондаренко М. О., 2017. – 300 с.: іл..
3. Образование и устав Ришельевского лицея в Одессе, СПб, 1818. 88 с.
4. ДАОО, ф. 44, оп. 1 (1827), спр. 1, арк. 71-72.
5. ДАОО, ф. 44, оп. 1 (1829), спр. 24, арк. 4-8.
6. ДАОО, ф. 44, оп. 1 (1828), спр. 34, арк. 1-4.
7. Михневич И. Исторический обзор...Одесса, 1857. С. 101-102.